

MISSZIÓI LAPOK.

Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden hivtalak téged, enyém vagy!“ Ézs. 43, 1.

A bethlehemi angyal üdvözetének ószövetségi típusát látjuk versünkben. Ami itt Ézsaiásnál még csak proféciaként van meg, a szent éjszakán valósággá vált. Mindkét helyen vigasztalásra szorul a nép. Ott Babylon folyóvizeinél ült Izráel és sirt, mikor a Sionról megemlékezett (Zsolt. 137, 1). Ekkor felemelte az ószövetség nagy evangelistája szavát s balzsamot hintett a sajtó sebre: Ne félj, mert megváltlak! Mikor pedig eljött az időnek teljessége, szintén szolgaságban sinylődtek az emberek, mely még nagyobb volt, mint amaz ott Babylonban: a bűnnek, az ördögnek szolgasága. De ekkor is meglátogatta az Ur az ő népét s vigasztalásául feléje kiáltja: Ne féljete, mert született néktek *ma* a Megtartó, ki az Ur Krisztus, a Dávid városában! (Luk. 2, 11).

Amit a próféta ihletett lelkével előre látott, az idők teljességében valósággá lön: maga az Ur váltotta meg népét, mely a maga erejéből örökké az ördögé maradt volna; nem arannyal, sem ezüsttel, hanem azáltal, hogy magát megüresíté s szolgálai formát vett fel, ártatlan szenvedésével és halálával. Mily megnyugtatólag hangzik e szó most adventnek idejében, mikor Isten az ő kegyelméből egy új egyházi esztendőt ismét megérni engedett, mikor tapasztalnunk kell, hogy még egy esztendőben békét hagyott nekünk, gyümölestelen fügefáknak, hogy nem nézte gyarlóságunkat s nem vetett el orcája elől az elmúlt évben elkövetett vétkeinkért. Nem hagyott el bennünket, hanem minden napon megújította rajtunk kegyelmét, elengedte álnokságunkat

s elfedezte minden bűnünket (Zsoltárok 85, 3). Pedig hányszor érdemeltük volna meg méltó haragját és sujtó büntetését!

S ő mégis haragja helyett szeretetével árasztott el s emberekhez hasonlóvá lévén leszállt hozzánk, hogy minket felemeljen az Atyához. Azért ne féljen senki, te sem, szeretett testvérem, hiszen neveden hívott Ő téged! Nem tűnsz el az emberek tömegében jelentéktelen pontocskaként. Mert amint a madarakról gondot visel az Ur s nem engedi, hogy az Ő akarata nélkül csak egy verebecske is földre essék, te sem kerülöd el figyelmét, ki sok verébnél drágább vagy. Mindegyikünk gondos szeretetének tárgya, ismeri nevünket s minden személyes viszonyainkat, örömlünket, bánatunkat. Ez szolgáljon vigaszul minden embernek most az év végén is, az a tudat, hogy az Ur ismeri őt s ha eddig nem tapasztalta is kegyelmét kézzel foghatólag, segíteni fog rajta, ha jónak látja.

S ha a világon gyűlölnék és megvetnek bennünket, ha az emberek örülnek bukásunkon és összegyűlnek a rágalmazók s tudunk nélkül gyaláznak és nem nyugodnak (Zsolt. 35, 15), ha magunk sem találunk rajtunk semmi jót, ne nyugtalankodjunk! Van nekünk hatalmasabb támaszuk és segítők, erősebb fegyverünk és pajzsunk: az Ur, ki övéinek mond bennünket. „*Enyém vagy te!*“ Ez lesz a próféta szerint a vigasztaló szózat, ha majd eljön az idők teljessége s a bánatot és szomorúságot boldog öröm váltja fel. Ez legyen a vigasztaló szózat most is az esztendő végén; ez erősítsen a további küzdelemre s bátorítson, ha csüggedünk.

Azért ne féljünk, hanem inkább azon legyünk, hogy kegyelmet találjunk az Istennél!

—t.

Az egyetemes ev. luth. konferencia XII. közgyűlése.

(Vége.)

A gyűlés második napját két hatalmas előadás tette emlékezetessé: Sperl, vohenstrauseni lelkészé s Hunzinger dr. lipcsei tanaré.

Sperl a keresztyén vallástanításnak a népiskolában való fenntartásáról értekezvén, égető kérdést tárgyalt, mihez az indokot a mindennapi élet tapasztalatai adták neki. Mert hiszen az a hare, mely már huzamosabb idő óta az ifjuság keresztyén nevelése ellen irányult, mind jelentősebb alakot ölt s mind veszedelmesebbé válik. Franciaország példája már is utánzásra

talál, mint azt Olaszország, Genf és Hamburg esete eléggé mutatja. Ilyen körülmények közt az előadó szükségesnek tartja a vallástanítás kérdésének teljes horderejét szemügyre venni. Mit jelentene az egyházra nézve, ha egy napon azzal lepnék meg, hogy a vallástanítást az épiskolából eltávolították? A polgári házasság ezzel nem analóg, mert míg az egyházi egybekelés kényszerűségének a megszüntetése a fődologra nézve csak még jobban megerősítette az egyházi szokást, addig a vallástanítás hiánya a szellemi életnek épen középpontját, a világnézetet támadná meg s a keresztény világnézet helyébe a Häckel irataiból kiszivárgó természettudományi álfelvilágosodás lépne.

De ha meghagyva a vallás tanítását, ezt csak elvileg alakítanák is át, ez sem volna semmivel sem jobb. Mert milyen szellemben végeznék ezen átalakítást? Úgy, hogy a *kerestény* vallástanítás helyébe vallásfilozófiát vagy valamely fajta kulturvallást tennének s a reformálók között a legkevesebb lenne megalégédeve, ha nem nyerné meg azt a szabadságot, hogy Jézus születését és feltámadását elhallgathassa s *személyének* kérdéséről egyáltalában ne nyilatkozzék.

Egy harmadik eshetőség az, hogy az ellenfél megalégszik félsikerekkel, amennyiben a liberális teológiának s a naturalisztikus pedagogikának munkája mindinkább arra irányul, hogy más, idegen tartalmat vihessen bele az egyházi formákba. E törekvés máris tért hódít s máris vannak helyek, hol a fiatalság csak annyit tud, hogy az a racionalizmus, melyre tanítják — a protestantizmus.

Minden iskolai krízis *egyházi* krízist jelent, különösen a protestánsokra nézve. Mert a katolikus egyház kedvezőbb helyzetben van. Ez zárdai és emellett államilag is elismert tanerői által minden percben képes volna hatalmas konkurenciát kifejteni.

A vallástanítás ellen megindult mozgalomnak igen széles háttere van; a kérdésbe belejátszanak hatalmas történeti s főleg kortörténeti tényezők, nagyszerű áramlatok és sajátos problémák, melyek a kultúreltben már több század óta észlelhetők, de különösen két emberöltő óta terjednek el mind szélesebb körben a nép között. Ha most már küzdeni akarunk ellenök, ott kell az ellenséget megtámadnunk, ahol fészke van: a főiskolai katedrákban, az irodalom és sajtó befolyásos műhelyeiben, a nép irányadó köreiben; ott kell megegyezésre törekednünk, ahol ilyen még lehetséges. S e törekvésben nem csekély fontossággal bír, hogy megfejteni igyekeznünk mindazokat a problémákat, melyek a személyiséget illetik, mindenek előtt a személyes hitbeli bizonyosság problémáját. Tanítható-e egyáltalában a vallás s a felekezeti hit, arról itt nincs szó. Igaz, hogy Luther szerint a hitet legbensőbb lényege szerint emberek nem taníthatják, de viszont azt is tanítja reformátorunk, hogy Istennek gondolatai, melyekben hinnünk kell és szabad, tanban való feltüntetést nemcsak megengednek, hanem követelnek is. Ha van is valami igaz a liberálisok ama állításában, hogy a vallás közvetlenül a léleknek dolga, hogy érzelem, a személyes levés és küzdés legbensőbb ügye, még sem tagadható, hogy az érzelem és akarat mindig meglévő képzetekkel

és ítéletekkel állhat csak viszonyban s még a legtúlzóbb szubjektivisták is kénytelenek a vallástanítás alkalmával gondolatokat kimondani, tényekkel és fogalmakkal operálni. Szükséges, hogy a pszichológiára fordítsunk több gondot, ha tudományos felvilágosítással lényeges eredményre nem juthatunk is s csakis a formális kérdéseket lehet jobban megvilágítani. Hogy Isten igéjének szent igazsága azokra nézve, kik lelkiismeretüket ezen igazság által kötve tudják, tanítható, szilárd tény, s akik Isten igéjének hatása alatt állnak, másokat is ez alá állíthatnak.

Kerestyén és pedagógiai eszmény a minden téren élő hittől áthatott felekezeti iskola. A legkevesebb, mit az *egyház* érdekében követelni kell, az egyház hitvallása szerint folyó vallástanítás s a többi tantárgyakban is oly tanítási eljárás, mely a keresztyén igazsággal legalább is nem ellenkezik. Hogy a vallás nem éri el mindig azt a célt, melyet elérnie kellene, ezért ne csak a korszellemet, a családot, a tanítót okozzuk, hanem magát a tanítás módját. Maga a vallástanítás is reformálásra szorul; széppé, élénkké és vonzóvá kell azt tenni. Javításra ínt korunk harca s kívánatos volna, hogy az összes pozitív körök egyesült erővel törekedjenek a népet felvilágosítani arról, mi forog kockán. —

Sperl előadásában, melynek tartalmát röviden ismertettük, nem teoretikus tárgyalásokba bocsátkozott, hanem az életből vette adatait s az élet számára dolgozta fel azokat. Ami feláldozható, azt nem akarja erőszakkal megtartani, s ami újat lehet tapasztalni a vallástanítás terén, amennyire jó és hasznos, megragadja s mindenkit felszólít, működjék közre az új elvek diadalra juttatásában, úgy azonban, hogy a legértékesebb kincset, a vallástanítás felekezeti jellegét fel ne áldozza.

Mint Ihmels dr. referátumára, most is élénk vita fejlődött ki, mely általános érdeke miatt szintén megérdemelné, hogy részletesebben ismer-tessük, mit azonban tér szüke miatt nem tehetünk. Csak *Sellschopp* rostocki polgári iskolai igazgató felszólalásáról akarunk bővebben megemlékezni, mely Sperrl referátumát sok tekintetben kiegészíti. Mint Sperrl, Sellschopp is még az előadás előtt közölte tételeit, melyek közül több megegyezik a referálóiéival, mások azonban eltérést mutatnak. Sperrl nagyon is hangsúlyozta az *egyház* jogát a vallástanítás terén. Sellschopp ezt kifogásolja. Szerinte minden vallástanító, tehát nemcsak a theológus, hanem a tanítóképezde növendéke is, az Isten szőlejében való munkás, s a legfontosabb kegyelmi eszköznek sáfára. Hogy e tudat minél nagyobb sikerrel beleoltathassék a képezdei növendékek lelkébe, különös figyelemmel kell lenni a képezdei tanári állások betöltésére. A leendő tanítókat és tanítónőket kiképzésük végén arra kell kötelezni, hogy a vallástanítást a Szentírásnak, az evangélikus egyház hitvallási iratainak, főleg Luther kiskátéjának s az ágostai hitvallásnak megfelelően végezzék. Szükséges e köteleztetés annyival is inkább, mivel a szülők joggal megkövetelhetik, hogy gyermekeik apáik vallásában neveltes-senek. A lelkésznek első dolga meg az legyen, hogy örködjék felette, hogy a vallástanítás ily szellemben történjék.

Az érdekes s minden tekintetben magas színvonalon álló tárgyalást és vitát az elnöknek rövid összefoglaló beszéde zárta be.

Ezután *Lundström* dr. upsalai tanár „Svédország és az evangélikus diaszpora Európában“ című referátuma következett, mellyel az előadó honi egyházának szép emléket állított; nagy gondossággal gyűjtötte a történelmi anyagot s oly képet tárt fel Európa diazporájáról, minőt talán még egy történész sem adott ily áttekintő összefoglalásban.

Szeptember hó 16-án este gyönyörű szép liturgiai istentisztelet volt, mely mindenkire mély hatást gyakorolt. Magasztos szépsége nem a hatalmas gyülekezet erőteljesen zúgó énekében, nem is a haugulatkeltő környezetben, a csodás templomban, melynek szépsége miatt a német császárné Rummelsburgban kisebbitett mását emeltette, hanem a váltoénekekben rejlett, ami az egyetemes papság eszméjének élő kifejezése s minden templombajáró egyháztagot jogára, de egyúttal gyülekezeti kötelességére is figyelmezteti, hogy élő tanuja legyen Istennek a Krisztusban megjelentett nagyságos dolgainak.

Ezen emlékezetes istentisztelet után a „munkások disztermében“ *Hunzinger* dr. lipseai tanár „*apologetikus feladatunk*“-ról tartott előadást, melyben a hírneves apologeta a Konferencia feladataihoz egy újat csatolt: az apologetikát. Eszméit oly meggyőző erővel fejtette ki, hogy azok a jelenlevőknek szinte tüntetésszerű tetszésével találkoztak. Az ő előadásának hatása alatt létesített a konferencia *apologetikus bizottságot*. Ezáltal kilépett a harcérré s kiveszi részét a keresztyénségért folytatott küzdelemből. Úgy maga a tárgy, mint az előadónak neve is nagyszámú hallgatóságot hozott össze. Nagyot vártak az előadástól s nem is csalódtak. Már az az érdeklődés is, mellyel a tárgy iránt a konferencia tagjai voltak, igazat adott az előadónak, hogy *apologetikus korszak* kezdődik, ha most még csak a kezdetén állunk is. Az apologetikus erő eme hirtelen felébredésének indoka a *népegyház* megmentésére irányuló törekvés, mely nemcsak a megtérteket és hívőket akarja az egyházba gyűjteni, hanem az egész népet. Nem a hitet kell megmenteni, hanem a népegyházat, mivel ézt fenyegeti az a veszély, hogy elveszíti keresztyén világnézeti alapját, mely nélkül pedig nem virulhat. Az egyház csak mint a leghatalmasabb világnézeti hatalom lehet népegyház. Ha ma a keresztyénségtől különvált világnézet uralja is az emberek legnagyobb részét, mégis van az evangélikus egyházban elegendő akarat és erő, hogy visszahódíthassa az elvesztett világnézeti alapot. De ehhez az egészre irányuló, mindenre kiterjedő apologetikus tevékenység szükséges, amiért külön organumokra kell gyakorlatát bízni.

Első sorban tisztán vallási alapon nyugvó keresztyén világnézetet kell teremteni. Ebben áll „*apologetikus feladatunk*“. Ennek megint három irányban kell haladnia. Mindenek előtt keresztyén világnézetet kell teremtenie, rendszeresítenie s egységesen feltüntetnie mindazokat az ismereteket, melyek nekünk a világról, általában a valóságról, ennek különböző fokozatairól, tartalmáról, lényegéről s utolsó alapjairól vannak. Mert mint a dogmatika tárgya a keresztyén hit, az etikáé a keresztyén erkölcsiség; úgy az apologet-

tikáé a létről, a valóságról való keresztyén tan: a keresztyén hitnek metafizikája.

Az így nyert világnézettel azután hareba kell vonulnunk, ki kell azt tennünk a kritika tüzeinek; hadd próbálja ki rajta erejét korunk három nagyhatalma: a természettudomány, a történeti tudomány és a filozófia. Javítani, igenis javíthatnak rajta, de megdönteni azt nem képesek. Ha azután összemértük a mi világnézetünket a természettudományi világgal s a modern filozófiai világnézetekkel, végre a természetes megismerésnek, a tudománynak és filozófiának igazságait a mi keresztyén világnézetünkkel nagy világnézeti egésszé dolgozzuk össze. Mert hitigazság és természetes tudás nem állhatnak meg egymástól külön választva.

Az így nyert keresztyén világnézet így egyuttal modern is lesz. — Az apologétáknak e munkájokban épen a lutheránus világnézeti felfogás tesz nagy szolgálatot.

Szeptember 17-én *Lohmann* lipesei lelkész a pogány misszióról szól: *Mit vár a lutheránus egyház misszionáriusaitól?* Szerinte a misszionáriusnak tudnia kell, mi van adva nekünk a Jézus Krisztusban: Ez a tudat ösztönözze őt missziói munkásságra. Hogy sikerrel működhessék, értenie kell annak a népnek, melynek körében működik, nyelvét, ismernie kell, a pogány népek külső és belső életét, ha igazán meg akarja értetni velük a bűnt s a pogányokat üdvösségre vezetni. A misszionárius a pogányoknak először az üdvöt hirdeti, amint az a Krisztusban az egész emberiségnek nyújtatik; ehhez csatlakozik az üdvről folytatott beszélgetés, mely alkalommal az ellenfélnek megfelelni, az ingadozókat és kételkedőket megerősíteni kell tudnia. A szervezett gyülekezetnek a misszionárius pásztor, mialatt azt kell érteni, hogy feladata nem az Ige hirdetésében merül ki, hanem vezető munkát is kell folytatnia: elhárítania a kívülről fenyegető veszélyeket, a gyülekezeten belül pedig a bensülöttek köréből magának segítő társakat nevelnie. Egész viselkedése pedig legyen méltóságteljes s fejezze ki, mint az önfegyelmzés eredménye, az ige és élet egységét.

A *Lutherische Gotteskasten* képviselőjében *Meyer* hildesheimi lelkész tartott előadást: *Hogyan lehet a Gotteskasten ügyének a lutheránus egyházon belül méltó érvényt szerezni?* A probléma megoldását az előadó úgy tartja lehetségesnek, ha terjeszteni törekszünk azt a meggyőződést, hogy ezen intézmény céljai helyesek és értékesek s eszközei megfelelők. Ezért azon kell lenni, hogy a bizalmi férfiak minél hathatósabban működjenek s a tagok részint pásztori munkásság, prédikáció s vallásos építő előadások által, részint röpiratok, a sajtó és vetítő képek felhasználása által terjesszék a Gotteskasten intézményének célját, működési módszerét és az általa elért eredményeket.

A belmisszióknak *Reimers* hamburgi lelkész szolgált, „*Gyülekezeti lelkészi hivatal és városi misszió*” című előadásával, melyben az egyháztól tájékoztatást nyert, de amellet szervezeten kívül teljesen független városi missziót kíván, melynek hivatásos közegei a lelkészekkel karöltve működjenek.

Miután *Harling* lipcsei lelkész a *zsidó misszióról*, és *Röbbelen* hermannsburgi lelkész a Perzsiában folyó evangelizációról referált, ünnepélyes záró istentisztelet után, melyen *Pingoud* szentpétervári szuperintendens I. Tim. 3, 9. felett tartott egyházi beszédet, harangszó jelezte a konferencia végét.

Mindezekben csak rövid, hézagos ismertetést nyújtottunk az oly gazdag tartalmú és méltóságos lefolyású konferenciáról. Ha összehasonlítjuk vele a mi lelkészi és egyházi értekezleteinket, látjuk csak, hogy milyen alacsony nívón állanak még azok. Másrészt azonban örülnünk kell, hogy a kezdet most már nálunk is megvan s ha az általános evang. luth. konferenciát választjuk példányképül, úgy idővel a mi értekezleteink is oly áldások lehetnek az egyházra és a pozitív theológiai tudomány fejlesztésére nézve. Vajha a jelen ismertetés is előmozdítaná ezen magasztos célt. . . . . s.

Karácsony Bethelben.

A nagy természet álomra hajtotta fejét. Szürke felhők takarják az eget. A tentoburgi erdő fái elvesztették árnyatadó, védelmet nyújtó lombjukat. A sok száz meg száz beteg gyermek s gyermekes felnőttek vig kacaja már nem hallatszik a Zionskirche előtti gyönyörű téren. A kertben s mezőn sürgölődők-forgolódók csapatai már nem láthatók a fehér fejkötős diakonisszák és kékluzos diakonok vezetése alatt. Kicsinyek és nagyok beszorultak a házakba s ott foglalatoskodnak, búsulva a nyár és ősz elmúltán . . . . .

A kihalt természet, a metsző hideg, a zúzmarás fák, melyek között az egyes házak elszórvák, bizonyos bús borongós érzéssel töltik el még az egészséges ember szívét is, hát még a betegeket! A lehangoltság, a szomorkodás azonban nem üthet sokáig tanyát Bethelben. Örömhír járja át az összes házakat. Nemsokára karácsony lesz. „*Karácsony*“ e szóra mintegy varázsütésre eltűnik a kedélyek lehangoltsága, minden arc kiderül s örömtől, boldogságtól sugárzik. Kézzelel foghatólag látni, mint teljesedik ama íge: „az egész népnek öröme leszen.“ Senki sem gondol többé a nyárra és őszre, teljesen a karácsonyi örömöknek adják oda magukat, számlálják a heteket, napokat, s minél közelebb érnek karácsony napjához, annál boldogabbak. Itt-ott felelendül az ének „Óh mikép fogadjalak.“ Az ének pedig tette sarkal mindenkit, beteget-egészségest, fiatal-öreget. Örömet szerezni egymásnak, örömet a hozzátartozóknak, a diakonnak, diakonisszának s Hauselterneknek. Versikék betanulása, kis kézimunkák elkészítése, feladatok pontos elvégzése, mind olyan dolgok, melyek már hetekkel a karácsony előtt jóleső örömmel töltik el az embereknek ezen legszerencsétlenebbjeit. Nem gondolnak ők ilyenkor arra, hogy árvák, hogy epileptikus, hülye, vagy elmebajos voltak egy iszákos, vagy erkölestelen apának, anyának köszönhetik; nem gondolnak arra, hogy ezen a földön számukra javulás, gyógyulás nincsen; elfelednek minden bút-bánatot, keresztet, mostoha sorsot, s gyer-

meki örömmel várják szent karácsonyt, üdvözítőjük születése napját. Mintha éreznék mindegyik, hogy azt az önfeláldozó szeretetet ápolóik, nevelőik részéről, a róluk való gondoskodást, szent karácsony napjának köszönhetik. Istent, kit a bölcs lángesze fel nem ér, ismerik Bethel szegényei, nyomorultjai. Jézust, kinek Istenségét, csodahatalmát a jólétben élők ezrei megvetik; kinek keresztalálát s feltámadását oly sok tanult ember nevetség tárgyává teszi, azt a keresztre feszített, de feltámadott Jézust Bethel betegek, hülyéi, nyomorékjai szeretik, ajkaik dicsérik, hálákat adván Istennek, hogy egyszülött fiát küldé e világra, hogy felébresztette az emberek szívében a felebaráti szeretetet. Ha emelkedik is azoknak száma, kik megtagadják,

Árvagyermek az étteremben.

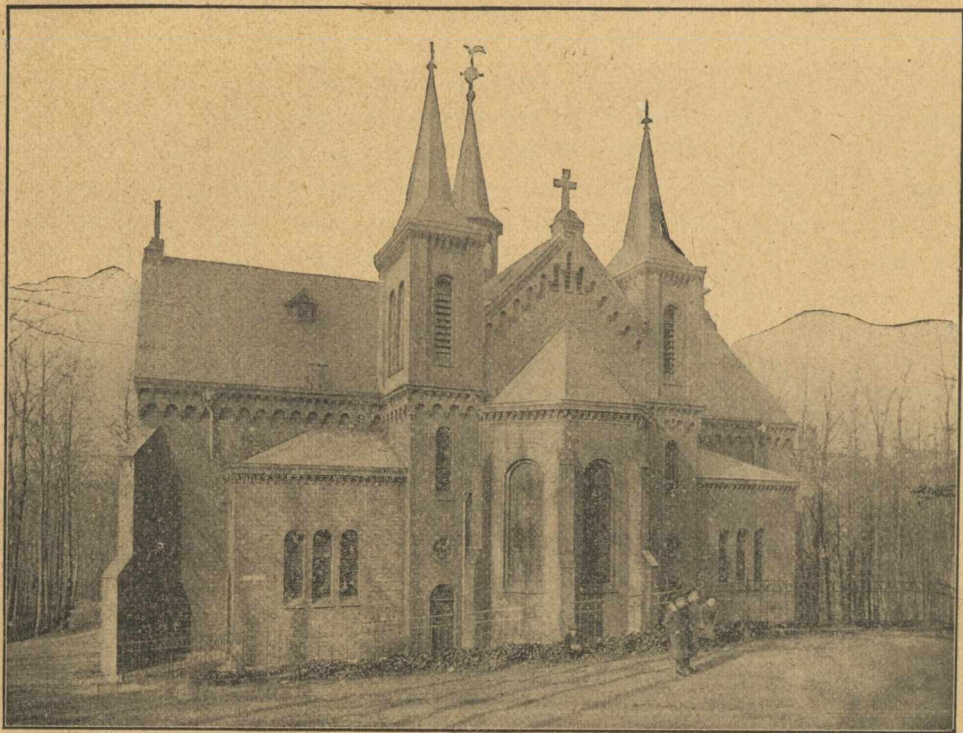
Jézust, Bethel betegek mégis kézzel fogható bizonyítékot nyújtanak a hitetlen Tamásoknak, hogy Jézus ma is él, hogy a szenvedő betegeket nem hagyja el, hogy az özvegyek és árvák gondját viseli, *asztalukat megteríti*, hogy gyógyító balszemet csepegtet a fájó sebekbe s a benne hívőkkel a világ végezetéig nagyon.

De nézünk csak be az egyes házakba, melyeket a felebaráti szeretet emelt Bethel betegek számára, mikép készülnek Jézust, kinek szeretetét élvezik, fogadni. Az adventi időtől fogva minden házból karácsonyfa áll. Naponta egy bibliai mondást írnak egy kis zászlócskára s azt egy gyertyával együtt a fára teszik. A gyermekek kívülről tanulják ezen mondásokat

s az esti háziistentiszteleten rendszeren ez képezi a textust. Így tart ez napról-napra karácsonyig. A bibliai mondások Jézus születésére vonatkozó jövődölésekből állanak. A Zionskircheben is szép nagy karácsonyfa áll, melyet szintén az említett módon díszítenek. Így külsőleg-belsőleg előkészülve, nagy örömmel várják karácsony estéjét. Végre ez is elérkezik.

Megszólalnak a *Zionskirche* hatalmas harangjai . . . E hívó hangok hallatára hevesebben dobog Bethel minden lakájának szíve. Itt van a rég várt karácsonyest. Aki csak mozoghat, beteg, egészséges, a Zionskirchebe

Zionskirche. (Templom.)

vonul, együttesen dicsérni az Urat azért, hogy annyira szereté e világot, hogy egyszülött fiát adta. Sugárzó arccal, örömtől repeső szívvvel énekelnek, majd együttesen, majd meg karban. Hol a gyermekek, hol a felnőttek kara énekel, szebbnél szebb karácsonyi énekeket. A gyermekek szeme kimondhatatlan boldogsággal csüng az oltár előtt álló mohából s egyébből készített jászolon, mely körül a karácsonyi történet minden alakja látható. Az oltártól jobbra-balra pedig egy-egy karácsonyfa áll, melyet a szomszéd község istenfélő gyermekei ajándékoznak rendszeren minden évben.

Ének után Bodelschwingh atya (így nevezi őt mindenki) a szószékre lép s beszél Istennek irgalmasságáról, könnyekig meghatván a hallgatóságot. Beszéde ezen igéken alapszik: „A mi Istenünknek nagy irgalmasságáért, mellyel meglátogatott minket a magasságból való csemete.“ Lukács I. 78.

A beszéd körülbelől így hangzik: „Kedveseim az Úrban! Ha közülünk valakit meglátogatnak, úgy az igen örül a látogatásnak. Milyen örömteljes arcokat látok néha, ha azt hallom: „Nézd csak, az atyám, az anyám!“ Nagyon szeretem, ha látogatnak titeket. Igaz ugyan, hogy sokan vannak itt, kiknek sem apjuk, sem anyjuk, kik látogathatnák, vagy ha vannak is hozzátartozóik, úgy azok nem törődnek velük, még csak egy kis csomagocskát sem küldenek szegény gyermekeiknek. Ma azonban karácsonykor, mindnyájunkat meglátogat valaki. Ki látogat meg minket, kedves gyermekek? „Az Üdvözítő!“ Igen, ma felragyog az öröm s kegyelem napja. Ki küldte az Üdvözítőt? „A mennyei atya“. Bizony. Nagy szeretetből küldte gyermekét. Luther azt mondja, hogy az nem volt tréfadolog, odaadni miérettünk saját fiát. Oh, a zsidók úgy vártak az üdvözítőre, s ime egyszerre csak megjelent a magasságból való csemete. Oh kedveseim! mi volna ez a világ, ha nem volna Üdvözítőnk, ha ez a gyermek nem születik? Egy nagy temető, hol egyik nemzedék a másik után száll sírba, a túlvilági élet reménye nélkül. A mi gyülekezetünk is mi volna? Csak nem régen olvastam, hogy ez idén 1800 betegünk közül csak 13 lett egészséges. Ha a gyermek Jézus nem született volna, nem mehetnének olyan nyugodtan temetőnkön át. Ami pedig legborzasztóbb volna, nem volna bűnbocsánatunk. Ahol nincsen bűnbocsánat, ott béke sincsen; béke nélkül pedig élni s meghalni egyaránt borzasztó lehet. Ezen gyermek által igazulunk meg Isten előtt s általa nyerünk bűnbocsánatot. Békében élhetünk s halhatunk meg. Nemde szerettem, ez nagy irgalmasság? Egyesek talán azt mondják: a látogató ismét elmegy. Az a gyermek, ki a magasságból látogatott meg minket, ismét el is ment tőlünk a Golgatára. Használhat az nekünk, hogy 1900 évvel ezelőtt egyszer meglátogatott minket embereket? Mit gondoltok, nem látogat minket többé az Üdvözítő? De igen szerettem, még ma is meglátogat bennünket *igéje* által, a keresztesítés, konfirmáció s úrvacsora alkalmával, meglátogat örömben, bánatban. Ma este is meglátogat bennünket. Tudnotok kell, ha most hazamentek innen s mindenféle ajándékot kaptok, az az Üdvözítőtől van. Sok embernek szívét megindította s arra készítette, hogy nektek örömet okozzanak. Azon 100 meg 100 ember közül, kik nektek örömet igyekeztek ma este szerezni, alig ismerek kettőt. Nehány sort felolvasok nektek az utóbbi időben vett levelekből. 1. Egy anya hálaadományát küldi azért, hogy fia szerencsésen letette a vizsgát. 2. Egy másik anya azért küldi adományát, amiért Isten egészséges gyermeket adott neki. 3. Egy kis leányka azt írja, hogy nagyon örül a karácsonynak s azt akarja, hogy a szegény beteg gyermekek is örüljenek s azért egy kis adományt küld. 4. Egy szegény öreg özvegy asszony azzal a megjegyzéssel küldi adományát, hogy a legszegényebb gyermeknek kell odaadni. Szeretném tudni, melyik közülük a legszegényebb? 5. Egy apa egy öltözet ruhát küld s azt írja: „Ezt a ruhát forró könyhullatások közt csomagoltuk, mert aki viselte, — egyetlen gyermekünk — meghalt. 6. Egy kis leányka azt írja, hogy az elmúlt évben 150 egeret fogott s mindegyikért egy krajeárt kapott s ezt a pénzt a beteg gyermekeknek küldi Bethelbe. — Látjátok,

Szeretteim, így látogat meg minket a mi Üdvözítőnk ma is. Ezek a szeretet-adományok bizonyítják, hogy Ő szeret minket. Még valamit szeretnék ma este mondani; nem jó, ha az ember mindig csak elfogadja az adományokat, igyekezni kell, — ki ahogyan teheti — másoknak is örömet okozni. Ha van köztetek valaki, aki még nem írt apjának, anyjának, azt kérem, írjon még ma egy kis levelet. Gondolkozzatok, mivel s hogyan okozhattok másoknak örömet. Mindenek előtt azonban örvendeztessétek meg az Üdvözítőt azáltal, hogy megnyitjátok számára szíveteket s azt kiáltjátok: Oh Uram Jézus Krisztus, jőjj hozzám, szívem nyitva áll számodra. Ha ezt teszitek, boldog karácsonyi ünnepet ünnepeltek. Amen.“*)

Istentisztelet után minden lámpa, gyertya eloltatik s a jászol felett egy nagy kereszt jelenik meg, csupa fehérórsákból összeállítva s villanylámpákkal megvilágítva. Fenséges látvány! Az ünneplőknek eszébe akarja juttatni, hogy a megszületett Messiás megkezdi útját a kereszt felé.

Nézzünk be azokhoz is, kik oly nyomorultak vagy nehéz betegek, hogy nem mehetnek a templomba, mikép ünneplik ők a karácsonyestét? Az Üdvözítő irgalmassága őket sem felejt el, őket is megörvendeztetí. Ágyaikkal együtt egy terembe vittetnek és a karácsonyfa köré gyűjtetnek. Az egészségesek énekelnek nekik s mindegyik kap valami ajándékot. Ezen nehéz betegek s nyomorultak életében ez az egyetlen nap, melyen elfelejtik szenvedésüket, melyen gyermeki lélekkel örülnek.

Csak egy beteg ágyához akarom az olvasót elvezetni s élettörténetét elmondani. *Képünkön* egy hosszú, sovány karú, sápadt arcú gyermeket látni, Mayer Keresztély Vilmos a neve. 1887-ben született. Soha életében nem tehetett egy lépést sem. Saját kezével enni vagy inni nem tud. Arra sem képes, hogy megmozduljon vagy megforduljon. Ha szemeit lehúnyja, inkább halotthoz hasonlít, mintsem élő emberhez. Három éves korában hozta az anyja Bethelbe s azóta mozdulatlanul fekszik egy helyen. Nem nőtt semmit, gyermeknek látszik 21 éve dacára. Beszélni nem tud semmit, egy szót azonban mégis tud; minden háziistentisztelet végeztével, mikor eláll az ének és a harmónium, tisztán, érthetően kiáltja az összegyűltek közé: „Amen“.

Mayer Keresztély Vilmos.

*) Egy Peglow nevű diakónus stenografálta s bocsátotta rendelkezésemre e beszédet.

Sokan, kik ezen kis gyermekágy mellett álltak s halották élettörténetét, mondták: „Miért engedi az Isten ezt a szerencsétlent annyi ideig kinlódni, életének úgy sincs semmi célja?“ Kérdésükre feleletet találni nehéz, de e kis szenvedő életének is, mint mindennek, van valamilyen célja s feladata Isten országában. Az ő betegágya mellet már nem egy diakónus tanult türelmet, megalázkodást és lemondást, hűséges odaadást, jutalomra, hála s eredményre való kilátás nélkül. Már sok egészséges testű s lelkű látogató hasonlította magát össze e beteggel s megszegyenülve kellett beismerniök, hogy hálátlanok Isten iránt, ha elégedetlenek adományaival szemben. Ilyen beteg, kiknek élettörténete épen oly szomorú, megható, mint a kis Keresztélyé, száz meg száz van Bethelben. De a karácsonyi időben mindnyájan örülnek, mindnyájan boldogok, sőt talán még boldogabbak, mint az egészségesek. Az ő gyermeki örömük világos bizonyítéka annak, hogy Jézus születése egészségesnek s betegnek egyaránt örömet szerez.

Ha le lehetne festeni egy képen a betheli betegeknek boldogságtól sugárzó arcát, s megörökíteni örömtől áradó hálaéneküket karácsony estéjén, úgy sok hideg, hitetlen szív megilletődve szemlélné s hallgatná a karácsonyi csodát, önkénytelen imára kulcsolná kezét s ajka rebegné: „Valóban, ma született az Úr Krisztus, dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek!“

Ujbanovce.

Wallrabenstein Jakab.

Németországi utazásom.

Irta: Scholtz Ödön.

(11. folytatás.)

Reggel vasárnapra ébredtem, — mikor a németek imádkoznak. Közös könyörgés után megkérdeztem a Hausvatert, hogy melyik templomba menjek? Az Annenkirchet ajánlotta, hol Brauer diakonissza intézeti lelkész prédikál, mivel a többi lelkész ugymond — mind liberális. Így oda indultam, de utközben benéztem a piactéren fekvő, 1190-ben a város „védszentjének“ Szent Györgynek tiszteletére épült St. Georgenkirche-be. Ezen a vasárnapon kezdődött a konfirmációi tanítás, amikor is szokás, hogy a szülők a templomba elkísérik konfirmálandó gyermeküket s így a hatalmas templom tömve volt. A gazdag liturgiát, melyen az egész gyülekezet is aktív részt vett, Trabert lelkész tartotta, melynek végeztével eltávoztam, hogy még idejében érjek a közeli Szt. Anna-templomba*), Brauer prédikációjára. Ezt a templomot a hozzátartozó ispotállal 1226-ban „szent“ Erzsébet alapította. A templom oly tömött volt, hogy a szó szoros értelmében nem tudtam bejutni, míg végre az egyik egyházi, kinek elmondtam, hogy magyarországi lelkész vagyok s szeretném Brauer lelkészt hallgatni, egy mellékgrádcison felvezetett a kórusra, hol a hívek helyet szorítottak számomra. Imponáló

*) Németországban a reformáció idejében a néppel együtt az összes templomok is evangélikussá lettek s megtartották régi elnevezésüket.

látvány tárult elém. Lenn a nők ültek, szorongva, köztük 30—40 diakonissza; fenn a férfiak, ember ember hátán. Még csak két verset énekeltek s Brauer a szószékre lépett. Minden szem reáirányult, a galambösz, körszakállas, szelidtekintetű emberre. A rendes vasárnapi evangélium (Máté XXII, 36—46) felett prédikált *a legnagyobb parancsolatról* (szeretet) *s a legfőbb hitcikkelyről* (Krisztus Isten fia). Naplómba ezt jegyeztem be róla: „Remek, a lelkiömeret mélyébe ható beszéd volt, hatalmas előadással. Nem távozott a templomból senki mély meghatottság nélkül. Es nahm jeder etwas mit.“*) — Istenisztelet után a tömeg eltávozott és csak a konfirmandusok s szüleik maradtak vissza, kikhez újabb remek beszédet intézett s kihirdette mikor kezdődik az egész télen át tartó oktatás.

Kimenet a templom előtt bemutatkoztam neki s átadtam egy magyar-honi kollegám üdvözetét. Már tudott rólam, mivel az egyházi elbeszélte neki, hogyan vezetett fel a kórusra. Nagyon barátságos volt s felszólított, hogy menjek vele a diakonissza anyaház templomába, hol gyermekistentisztelet lesz. Amint a várost átszelve oda értünk, a tágas imaház már tele volt gyermekekkel. Nem mondok sokat, ha 5—600-ra becsülöm számukat. Ott voltak a tanítók s tanítónők is nagy számmal és sok szülő. Brauer már utközben felszólított hogy intézzek majd beszédet a gyermekekhez, mit a liturgia után meg is tettem. Elmondtam nekik, hogy honnan jöttem, hogy mennyit kellett Magyarországon az evangélikusoknak szenvedni hitükért, de most mi is zavartalanul dicsérjük az Istent, az én gyülekezetembem is van ilyen szép gyermekistentisztelet, hová mindig örömmel jönnek a gyermekek Jézushoz, úgy mind itt. Szeressék is Jézust mindig úgy mint most, úgy jó barátjuk s vezérük lesz egész életükön át. Utóbb több kérdést is intéztem hozzájuk, mire szépen feleltek. Bizony hangosan dobogott a szívem azon tudatnál, hogy Luther „kedves városában“ alkalmam nyílt arra irányítani egy ilyen nagy gyermekesereg szívét, kihez Luther nyitotta meg ismét mindnyájuknak az utat: Krisztushoz. Brauer azzal bocsátott el, hogy jöjjenek d. u. 3 órakor hozzá oszonnára.

Ebéd alatt a Hospiz asztalánál Eisenach egyházi közviszonyaira terelődött a beszéd s a beavatottak fájdalmasan konstatálták, hogy a város a legtöbb lelkészi állást liberális theologussal töltötte be. Van vasárnap mikor a *hivők* nem is mehetnek templomba, ha nem akarnak megbotránkozni. A liberális theologusok azt hangoztatják, hogy engedékenységgükkel megnyerik az egyháztól elpártoltakat s elhidegülteket, pedig az nem áll. A hitetleneknek a félhít csak úgy nem kell, mint az egész s így ezen lelkészek rendszerint csak a padoknak prédikálnak, mivel e világ fiai a legszabadabb gondolkodásának prédikációjára sem járnak el, míg a *hivők csak* hívő lelkész szószéke alá gyülekeznek. A város eme nyomorán megesett egy nemeslelkű, kegyes nő, Anna von Eichel szíve, ki a diakonissza anyaházat alapította s kikötötte, hogy az intézeti lelkész (Stiftprediger) mindig csak hitvalláshű lutheránus theologus lehet. Mint ilyen került Brauer Eisenachba

*) Mindenki vitt magával belőle valamit.

s bár nincsen gyülekezete, mégis mindég ilyen zsúfolt templomban prédikál, a szülők az ő gyermekistentiszteleteire küldik gyermekeiket, s bár erre mindég ki kell előbb kérni az illetékes lelkész beleegyezését, rendszerint neki van a legtöbb kornfirmandusa.

Uzsonna után az egész lelkési családdal sétára indultunk. Utunk a városi parkon át először a híres Burschenschaftsdenkmal-hoz vezetett, mely hatalmas körépület az új német birodalom megalapítóinak szobrait tartalmazza. Aztán a Bornemanns-Bank, Carolinen-Blick, Herzogseiche s Dornhecken mellett elhaladva, mindég más és más irányból gyönyörködtünk a Wartburgra nyújtott tájképen, míg végre a Landgrafenschlucht s a még regényesebb Drachenschlucht megtekintése után, a Marientalon át ismét hazatértünk.

Vacsora előtt még a diakonissza anyaházat néztük meg, mely 1872-ben mint a hannoveri híres Henriettenstift külállomása keletkezett s 1891-ben lett Anna von Eichel nagylelkű alapítványa folytán önálló anyaházzá. A modern berendezésű anyaházzal nagy kórház van egybekötve, melyben evangélikus irgalmas nővérek gondozzák Krisztusi szeretettel *a szegény betegeket*. A jó pásztornak mindenkire volt egy biztató, vigasztaló szava s az egész hangulat olyan volt mint csak ott lehet, ahol az Urnak lelke uralkodik a szíveken és elméken. Németországban ez egyike a kisebb anyaházaknak. De mikor fogja hazai egyházunk a pozsonyi anyaházat legalább így kiépíteni s berendezni? A reformáció 400 éves jubileumára alig tudnék szükségesebb s áldásosabb alkotást.

A fáradhatatlan buzgóságu lelkész estebéd után még ifjusági együletet kereste fel. Vele mentem a Schmelzerstrasseban fekvő „Herberge zur Heimat“-ba, hol az ifjusági egyület helyiségei is vannak. Utközben benéztünk a Luthertér sarkán álló „Lutherhaus“-ba, hol a nagy reformátor mint ifjú 1498-tól 1501-ig oly barátságos otthont lelt nagy jóltevője Cottáné házában. A földszinti helyiségeket 1898-ban vendéglővé alakították át, melynek falát két Weisz tanár által festett kép díszíti: „Luther Cottáné háza előtt énekel“ s „A wormszi birodalmi gyűlésről visszatérő Luther bevonul Wartburgba“.

Az ifjusági együletbe érve először a vándorlegények otthonát*) (Herberge zur Heimat) tekintettük meg, mely intézmény megszabadította Németországot a „szegény vándorlegények“ veszedelmétől. Ugy a vendégszobát mint a hálószobákat csin és egyszerűség jellemzi. Vasárnap lévén, nagy sereg vándorlegény volt együtt s öröm volt nézni, mily vidám társalgással s kedélyes dalokkal töltötték el az estét. Ma már közel 500 ilyen otthont állított fel a keresztény szeretet Németországban, melyek mind egy-egy Hausvater (diakonus) vezetése alatt állanak, s keresztény szellemben működnek. A pálinkaivás, hazardjáték s trágár nóták dalolása szigorúan tilos, de egyébként vidám fesztelenség uralkodik e tanyákon, melyeken évenként átlag négy millió vándorlegény fordul meg.

*) L. erre vonatkozólag a M. L. IX. évf. 223. s köv. lapján a „Vándorlegényeink“ című cikket.

Az épület udvari részében voltak az ifjusági egyesület helyiségei, hol vagy 40 fiatal embert találtunk együtt, kik részint olvastak, részint tornáztak és sakkoztak. Azon szívélyes üdvözlésből, mellyel Brauert fogadták, látszott, hogy milyen szeretettel csügtek elnökükön. Többnyire kereskedősegédek, fiatal tisztviselők s diákok voltak. Eleinte társalogtunk, aztán Brauer felhívására elővették a bibliát s oly mélyrehatóan tárgyalták a vasárnapi evangéliomot, hogy nem egy theologust megszegényíthettek volna. Látszott, milyen figyelemmel kísérték délelőtt elnökük predikációját. A bibliaolvasás után közkívánatra előadást tartottam az evang. egyház helyzetéről Magyarországon, mire imádsággal és közénekkel bejeztük az estét és a napot.

Brauer lelkész a Hospizig elkísért, melynek kapujánál azon megnyugtató tudattal vettem bucsút tőle, hogy nem kell félteni Luther örökségét ott, hol ilyen kiváló ember őrökdi felette.

(Folytatása következik.)

Egyházi élet.

Belföld.

— A magyarhoni ágost. h. evang. misszióegyesület alakuló közgyűlése, végleges megállapodás szerint, 1909. évi február 2-án Pozsonyban fog megtartatni. A pozsonyi gyülekezet készségesen átengedte az egyesületnek templomait s a szükséges termeket az istentiszteletek s gyűlések megtartására. Maga az alakuló közgyűlés, melyen csak tagok vehetnek részt s birnak szavazati joggal, február 2-án délelőtt 11 órakor lesz a könyvtári teremben. A délután 4 órakor a nagytemplomban tartandó magyar istentiszteleten Jánosy Lajos komáromi esperes tartja az ünnepi szent beszédet; egyidejűleg a kis templomban tót istentisztelet lesz, melyen Morhács Márton budapesti lelkész prédikál; $\frac{1}{2}$ 6-kor a nagy templomban német istentisztelet lesz, Löw Fülöp locsmándi lelkész prédikációjával. Az istentiszteleteket este 7-kor missziói ünnepély követi a tornacsarnokban, melyen lic. Schmidt K. J. lelkész megnyitó beszéde után Pröhle Henrik pozsonyi lelkész magyar, Scholtz Ödön ágfalvi lelkész pedig német előadást tart; közben énekelőadások és szavallatok lesznek. Ezekben csak röviden mutattunk rá a program gazdagságára s tartalmasságára. A januári számban részletesebb adatokkal szolgálunk. A tagok száma napról-napra szaporodik. Jelentkezni egyelőre legcélszerűbben e lapok szerkesztőjénél lehet.

— A Luthertársaság egyházunknak nagyhivatású irodalmi egyesülete. Ha lutheránus egyházi irodalmunkat komolyan fel akarjuk virágoztatni, akkor a Luthertársaság buzgó támogatása mindnyájunknak szent kötelessége. Másrészt azonban ép oly bizonyos, hogy a Luthertársaság csak azon esetben számíthat ezen általános, lelkes felkarolásra, ha arra méltónak és érdemesnek bizonyul. A Luthertársaság 1883-ban, Luther születése 400-ik évfordulójának emlékére alakult s e nagy napot egyházunk méltóbb, szükségesebb s Luther szellemének megfelelőbb alkotással alig ünnepelhette volna meg. Azóta 25 év mult el, elég hosszú idő arra, hogy egy földi intézmény életrevalóságáról meggyőződhessünk. Nézzük megfelelt s megfelel-e a Luthertársaság a hozzáfűzött reményeknek, s hogyan teljesíti alapszabályszerű feladatát? A Luthertársaság célja az evangélikus vallásos irodalom fejlesztése és terjesztése. Ehez képest a társaság által kiadott kisebb és nagyobb művek már egy kis

könyvtárt képeznek s tagadhatlan, hogy különösen az utóbbi időben több maradandó értékű kiadvány is jelent meg kiadásában, pld. Luther művei, Csiky lelkipásztorokodástana, az egység könyve stb. — Csak az kár, hogy a társaság egy igen fontos körülményt figyelmen kívül hagy, t. i. egyházunk *háromnyelvűségét*. Míg a kiadványok zöme magyarnyelvű, addig német és tót nyelven alig néhány mű jelent meg a Luthertársaság kiadásában s legalább a német kiadványok, melyeket meg tudok ítélni, egy-kettőtől eltekintve alig is érnek valamit. Hogy csak egyet említsek, a Bierbrunner-féle „Christliche Hausaltar“ című imakönyv oly silány s hozzá még ugy hemzseg a sajtóhibáktól, hogy az egész kiadást meg kellene semmisíteni, mivel jó lélekkel ugy sem terjesztheti senki. Pedig tagadhatatlan, hogy hiveinek tót és németnyelvű része is igényt tarthat rá, hogy az egyház lelki eledeléről gondoskodjék, s ha a Luthertársaság e nyelveken is adna ki értékes és terjesztésre alkalmas műveket, ugy a tagok száma ezen gyülekezetekben is tetemesen megszaporodnék. Ajánlom ezt a vezetőség jóakaró figyelmébe. — De ha már most a kiadványok kelendőségét, illetőleg terjesztését nézzük, ugy valóban elszomorító látvány tárul elénk. A tan- és imakönyvek csak elkelnek valahogyan, bár szintén nem úgy, amint kívánatos, pedig épen e téren volna a társulat hivatva, hézagpótló, fontos missziót betölteni. A rendes kiadványok és népies iratok legtöbbször azonban alig két-három darab kelt el évenként s ezek, ha csak a társaság ingyen szét nem osztja, bizony ott hevernek s penészedhetnek a raktáron. Ha ebből a Luthertársaság évkönyvében közzétett szegyenletes tényből a kiadványok értékére kellene következtetni, ugy az bizony nagyon is elszomorító lenne. Mi az okot abban véljük feltalálni, hogy a társaság intézői s a gyülekezetek, nevezetesen a lelkészek között nincsen meg az az eleven, egészséges viszony, melynek meg kellene lenni, ha azt akarjuk, hogy pezsgőbb élet hassa át a társaságot. Nevezetesen a titkárnak, mint a társaság ügyvivőjének kellene a tagokkal, lelkészekkel és gyülekezetekkel élénk és szüntelen összeköttetésben állnia. Egyáltalán olyan egyháztagokat kellene a társaság vezetésébe bevonni, akik irodalmi téren már érdemeket szereztek s eredményeket értek el s ha ilyenek Budapesten nem volnának elég számosan, ugy a vidéket is be kellene vonni. A mai fejlett posta- és közlekedési viszonyok mellett a társaság tisztviselői az ország bármely helyén lakhatnak. A fődolog az, hogy hozzáértő, agilis, vállalt tisztükben fáradhatatlan munkásságot kifejtő egyháztagok legyenek. Remélem különben, hogy sokat lendít majd az ügyön a társaság könyvkereskedése, melyet felkarolni mindnyájunknak kötelessége s bizonyára alkalmaz a társaság még kolporteurt is, ki majd bejárja a társaság kiadványaival a gyülekezeteket. — Szükségesnek találok aztán a társaságnál — melnél utóvégre az üzleti szempont fontos szerepet játszik — az üzleti élmensséget is. Ott van csak a legutóbbi eset. A dunántúli egyházkerület pénzügyi bizottsága felajánlotta a Luthertársaságnak a tulajdonát képező Dunántúli Énekeskönyv új kiadását, és pedig oly kedvező feltételek mellett, hogy abból a társaságnak évenként néhány száz korona haszna lehetett volna. Hasztalan. Az intéző körök bölcsesége, melynek jóvoltából száz olyan kiadvány jelenhetett meg, mely most értéktelenül raktáron hever, ezt a kedvező ajánlatot elutasította. Egy soproni könyvnyomdász kapva kapott az ajánlaton s már kiadta az énekeskönyvet, de a hasznot is ő teszi zsebre s a Luthertársaság újra ad majd ki oly könyvet, melyet senki sem keres. Amit pedig nemrég hallottam, az ha igaz, már csaknem több a soknál. Egyik legkelendőbb kiadványa a Luthertársaságnak a bibliai olvasókönyv, melyből a kimutatás szerint már csak 300 példány van raktáron s így újabb kiadás szüksége forog fenn. Midőn ez szóba került, kitűnt, hogy az új kiadás rendezése ez idő szerint

lehetetlen, mert a könyvet díszítő képek klischéit *odakölcsönözték egy konkurrens vállalatnak*. Ha ez igaz, úgy . . . . Nos, úgy itt az ideje, hogy a Luthertársaság tagjai jobban érdeklődjenek s ellenőrizzék az ügyek intézését, mert hiszen nekünk életrevaló, virágzó társulatra van szükségünk, mely egyházunknak disze, büszkesége legyen. Hogy még csak egyet említsek, az 1907. évi „Jelentés“, mely az 1907. évi közgyűlés jegyzőkönyvét s az intézőbizottság 1907. évi működéséről szóló jelentést tartalmazza, csak f. 1908. évi október hó végén, tehát *az idei közgyűlés után* jelent meg. Mivel pedig a bizottságok működését s az előbbi közgyűlés határozatainak végrehajtását stb. a következő közgyűlés ellenőrzi és hagyja jóvá, mindez ilyen módon illuzóriussá, sőt lehetetlenné vált. Mondanom sem kell, hogy ezen sorokat, melyekhez még hosszú láncolatot lehetne fűzni, a Luthertársaság iránti legjobb indulat és szeretet diktálta, mert egyházi közérdek, hogy a Luthertársaság a tényleg létező hiányok pótlása s a fennálló bajok orvoslása után pezsgőbb, elevenebb s eredményesebb munkásságot fejtsen ki!

— **Az országos vallásegyleti szövetségről** lapunk mult számában Zsilinszky Mihály őexcellenciájától megjelent felvilágosító sorokra egyházunk egyik nagytekintélyű esperesétől a következő megjegyzést vettük: „Ha az országos vallásegyleti szövetség igazán az akar lenni, aminek dr. Zsilinszky őnagyméltóságának levele óhajtja, akkor véleményem szerint már a megalakulásnál kívánatos lett volna befolyásos egyéniségeket a másik táborból is, akik velünk egy értelemben vannak, a szent célnak megnyerni. A cím színtelensége alig fog reájuk vonzóerőt gyakorolni — úgy utólag . . . .“

— **Az alkohol tulságos élvezése folytán beteg papok és a tanügyi pályán működő állami alkalmazottak gyógyítására a vallás- és közoktatásügyi miniszter az Általános Közjótékonyági egyesülettel karöltve, Rákospalotán egyelőre 12 beteg részére szanatóriumot létesített**, hogy így módot nyújtson ezen szenvedély eredményes leküzdésére s ezáltal a közérkölcsök javítására. A püspökök körlevelben hívták fel az espereseket „hogy ha találkoznék egyházmegyéjökben az alkoholizmus betegségében szenvedő lelkésztestvér, aki az intézet jótéteményére volna figyelmeztetendő, az ilyennek a szanatóriumban való elhelyeztetése érdekében a miniszteri rendelet által jelzett eljárást fogantatosítsák.“ Szomorú dolog, hogy egyes lelkészek könnyelműsége miatt, ilyen az egész lelkészi kart megalázó intézkedésre s körlevelekre van szükség. Gyurácz püspök ur őméltóságával mi is azt reméljük „hogy a mi lelkészi karunk tagjai ritka esetben lesznek kénytelenek ezen szanatóriumot igénybe venni.“ S a jelzett szanatóriumra egyáltalán nem volna szükség, ha az egyházi hatóság minden alkoholista lelkészt egyszerűen elmozdítani állásából.

— **A pesti ág. hitv. evang. németajku egyházközség** elhatározta, hogy Vizkereszt ünnepén a pogány misszió javára templomi gyűjtést rendez. Ezen szép példát követhetnék az összes gyülekezetek.

Külföld.

— **Evangelischer Bund, zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen**, a neve annak a hatalmas németországi „evangélikus szövetség“-nek, mely a német protestáns érdekeknek az ultramontanizmus tulkapásai ellen való megvédelmezésére 21 év előtt keletkezett. Hát ez is szükséges volt? fogják egyesek kérdezni. Hiszen maga a pápa jelentette ki néhány hét előtt a németországi zarándokoknak, hogy a katolikusoknak sehol a világon nincs oly jó sorsuk, mint épen Németországban. Igen ám, csak hogy Róma nem elégszik meg a jó sorssal, ő uralkodni, parancsolni akar mindeütt, még ott is, ahol oly kisebbséget képez, s ahol kulturális tekintetben

oly elmaradott a $\frac{2}{3}$ -ad rész protestáns lakossággal szemben, mint a német birodalomban. Evégből az ú. n. „centrum“-ban politikai párttá tömörült, mely — hála a katolikus tömegek vad fanatizmusának s a protestáns körök ismert áltürelmességének — oly tényezővé fejlődött, hogy évtizedeken át döntő szerepet játszott a német politikában. Megszavazott mindent hűségesen, de semmit sem ingyen. Mindenért új meg új előjogokat csakirt ki a katolikus egyház részére s oly szemérmetlenül, hogy ha a vezető körök némi ellentállást fejtettek ki vele szemben, úgy kész volt bármikor szövetekezni az állam- és egyházellenes szociáldemokráciával is. Mi sem természetesebb, mint hogy ez az elszomorító látvány végre haragra lobbantotta a németországi báránytürelmű protestánsokat is, s hogy az ultramontanizmussal szemben alapított „Evangelischer Bund“ nem volt hibáavaló, azt megmutatták a legutolsó birodalmi gyűlési képviselőválasztások, mikor is főképen az Evang. Szövetség határozott fellépése folytán a nemzeti és protestáns érzelmű pártok ismét többségre jutottak a két szövetséges fenegyerek: a centrum és a szociáldemokrácia felett. Ezen szempontból itélve, az „Evang. Bund“ gyűlései mind nagyobb jelentőségre tesznek szert. — Az ideai közgyűlés október 4-étől 8-áig *Braunschweig* városában folyt le, melyre a német birodalom minden vidékéről több mint 700 kiváló protestáns vezérférfiu jött össze. Megnyitó istentiszteletet 4 zsúfolásig megtelt templomban tartottak. Az első üdvözlő gyűlésen Wolff miniszter a regens herceg s a kormány nevében üdvözölte a szövetséget. Sievers konzisztórium elnök így szólt üdvözlő beszédében: „Ha Düsseldorfban azt mondták, hogy a katolicizmus a német haza dicsőséges multjának élő folytatása, akkor mi a reformációt a német nép legdicsőbb tetteinek valljuk.“ A sok üdvözlésre a Szövetség új elnöke Lessel tábornaszernagy válaszolt: „Programmunk quintessenciája: hogy mások véleményét tiszteljük, de a magunk részére is azt követeljük. Düsseldorfban a kath. nagygyűlésen azt kiáltották: „Katholikusok Németországban előre!“ Azon hallatlan támadás után, melyet azon oldalról azóta az evangélikus konfirmációi tanítás s lelkészeink ellen intéztek, úgy hangzik e felhívás, mint *jel a betörésre*. Erre mi egy szóval válaszolunk: „*Vigyázz!*“ Nem kívánunk előjogokat, de nem is kullogunk jobbágyként mások után! (Percekig tartó viharos helyeslés.) Nem baj, ha utílapunak is tartanak bennünket, melyet igénytelensége miatt figyelemre sem méltatnak s szerénysége miatt megvetnek. Bismarck-Schönhausennek ez volt a jelszava: „Hagyd az utílaput békében s őrizkedj tőle, mert esáfan van köztel!“ Az első nyilvános gyűlés október 5-én volt, melyen a szövetség ügyvivő elnöke Everling theol. licenc., birodalmi gyűlési képviselő terjesztette elő jelentését. E szerint a tagok száma 370.000-re emelkedett, ami a német birodalom evang. lakosságának épen 1 százaléka. A szövetség 17 lapot ad ki, melynek 403.500 előfizetője van. Utána Floto wolfenbütteli városi igazgató s országgyűlési képviselő beszélt Braunschweig felekezeti viszonyairól. Este két népgyűlés volt Braunschweig két legnagyobb termében. Az egyikben Kroeber waldheimi lelkész a pápa és a modernisták közötti küzdelemről beszélt ezen cím alatt: „Meggyőződés nem alávetés!“; míg Niethammer waldheimi gyáros „Egyesüljünk s ne forgácsolódjunk szét“ jelszó alatt szólt a népsokasághoz. A másikban Fikenscher fürthi városi lelkész azt fejtette ki, hogy az ultramontanizmussal szemben „fegyverkezés s nem leszerelés“ a protestánsok erkölcsi kötelessége; dr. Rode hamburgi főlelkész pedig a düsseldorfi kath. nagygyűlésen elhangzott szónoklatokra utalva, arról szólt, hogy „törekedjünk a békére s ne csak szónokoljunk a békéről“. Október 6-án a sajtóügyi bizottság ülésezett, mire a második nyilvános gyűlés folyt le, melyen 3 szónok: Thomaschky königsbergi lelkész, Raddatz pozeni főtörvényszéki tanácsos és Müller boroszloi lelkész a német evangélikusok

helyzetéről beszélt a lengyel katolikusokkal szemben Pózenben és Sziléziában. — Este a fényesen kivilágított városháza előtt gyülekező tömeg a Bugenhagen-émlékhez vonult. Az „Erős vár a mi Istenünk“ elnéklése után itt dr. Scholz tanár beszélt, a többek között azt hangoztatva, hogy az Evang. Szövetség a Bugenhagen-émlék előtt azon nagy időnek hódol, melyben a német világ a német protestáns szabadság előnyére Róma és Wittenberg között felosztatott. A nagyhatalús beszéd után számos koszorút helyeztek el az emlékre. A szobor megkoszorúzása után ismét 2 népgyűlésre tódult a tömeg. Az egyikén Paul lorenzkirch-i lelkész a külföldi német gyülekezetek gondozásáról s Hauszleiter hallei egyetemi tanár az evang. misszióknak a német gyarmatokon való helyzetéről, a másikon pedig Fischer egeri lelkész az osztrák „Los von Rom“ mozgalomról, dr. Meyer zwickaui titkos egyháztanácsos pedig ezen mozgalom támogatásának kötelességéről beszélt. Férfiass fejtegetéseit a közönség — mely Braunschweig legnagyobb termét zsúfolásig megtöltötte — szünni nem akaró zajos helyesléssel fogadta. — A főgyűlés október hó 7-én délelőtt 11 órakor volt. Lessel elnök markáns megnyitója után — melyben kijelentette, hogy mi protestánsok „a Róma által készen tartott járomba nem megyünk, a Geszler-kalapot nem köszöntjük s szájkosarat nem engedünk magunkra rakni, még ha aranyból volna is“, — dr. Sell, bonn-i egyetemi tanár tartotta „Konfesszió és konfesszionalizmus“ címen a főelőadást. Az igazi protestantizmus szerinte béke és békét akar. „Le egészen Törökországig valósággá lett a vallásszabadság. Az egyetlen nagyhatalom, mely tudni se akar az összes vallások szabad és nyilvános vallásgyakorlatáról, az 1864. évi Syllabus 77. §-a szerint Krisztus római vikáriusa . . . . Ha katolikus részről a pápai világbirodalom nagyobb dicsőségére egy paritásos országban, a tulajdonképeni egyházi élet körén kívül is, az összes szellemi, művészi, tudományos, közhasznú, szociális, politikai, községi és társadalmi tevékenységet felekezeti alapon szervezik, úgy nekünk protestánsoknak sem marad más hátra, mint hasonló szövetségek alapítása, melyek a mi felekezetünk szellemében szolgálják a nemzeti életet, vagyis az összes felekezeteknek egyenlő mértékkel mérő igazságosság szellemében.“ — Október 8-án a Harehegységben lévő Burgbergre zarándokolt a közgyűlésen résztvevők serege, hol egykor IV. Henrik vára állott s hol most *Kanossza-oszlopot* emelt az utókor. A szobornál Wachsmuth lüneburgi szuperintendens mindenek előtt arra utalt, hogy az új német birodalom Luther művén nyugszik. Aztán Bismark két kijelentésére emlékeztette a gyülekezetet. Az egyiket 1872 május 14-én mondotta: „*Nem megyünk Kanosszába!*“, a másikat Jéna piacán: „*A világi vezetés alatt álló evangélikus császársághoz ragaszkodom!*“ Ez méltó felelet volt a düsseldorfi kath. nagygyűlés fenhéjázó hangjára s egyúttal méltó befejezése a német Ev. Szövetség XXI. közgyűlésének.

Persely.

1908 november 21-től december 20-ig a következő adományokat vettük:

1. **A Lipcsei misszió részére:** a dunántúli egyházkerület gyámintézeti pénztárától Kiss János lelkész útján 9 K (és ped. a veszprémi esp. gyámintézettől 4 K s a somogyi esp. gyámintézettől 5 K), D—n K—ly B—d 11 K 60 f, Rohone offertórium, Stettner Gy. esp. útján 12 K 65 f, egy ismeretlen jóttevő (Roth missz. növendéknek karácsonyi ajándékul) 10 K, *összesen 43 K 25 f. Évi főösszeg 355 K 96 f.*
  2. **A reformáció 400 éves jubileumának belmissziói emlékalapja javára:** S. Ö. 50 f, egy ismeretlen jóttevő Torzsa 10 K, *összesen 10 K 50 f. Évi főösszeg: 123 K 18 f.*
  3. **A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület részére:** Morhács Márton lelkész Budapest tagsági díj 3 K. *Évi főösszeg 18 K.*
- A „Missziói Lapok“ perselyébe az 1908 évben befolyt: 1. a Lipcsei misszió részére 355 K 96 f, 2. a misszióegyesület részére 18 K, 3. a reformáció négyszázados emlékalapjára 123 K 18 f, 4. a brit és külföldi bibliatársulat részére 3 K. **Összesen tehát: 500 K 14 f,**

Ezen összegből a Lipesei Misszió részére befolyt adományokat a nevezett misszió pénztárába., Lipcsébe, a bibliatársulatra vett összeget a nevezett társulat budapesti raktárának pénztárába küldtem, a reformációi emlékalapra begyűlt összeget a 2401651 sz. könyvecskére a postatakarékpénztárba helyeztem, míg a misszióegyesületre befolyt tagsági díj az egyesület végleges megalakulásáig s a pénztáros megválasztásáig kezelésben van.

Midőn mindazoknak kik perselyünket jótékonyág gyakorlása végett a lefolyt évben felkeresték hálás köszönetet mondunk, azt a jövő évre is olvasóink s barátaink áldozatkészségébe ajánljuk.

Szerkesztőség.

Üzenetek.

A jelen számmal lezárul a „Missziói Lapok“ XI. évfolyama. Minden hónapban bekopogtattunk egyre szaporodó előfizetőink s barátaink ajtaján s mint a hozzánk érkezett számos nyilatkozatból láttuk, mindég örömmel várták s szívesen fogadták lapunkat. De rajta is voltunk, hogy úgy a kül- mint a belmissziói munkásság nagy virágos mezejéről minél több tájékoztató s ismeretterjesztő értekezést s tudósítást nyújtsunk közönségünknek s egyházas határozottsággal, férfias nyíltsággal hozzászóltunk hazai egyházi életünk minden fontosabb kérdéséhez, miáltal előmozdítottuk a nálunk annyira hiányzó s oly mérhetetlenül szükséges *egyházi közszellem* kialakulását. Fáradtságos s nem esekély áldozattal járó törekvésünkben a munkatársak lelkes serege állt segítségünkre s hálátlanság volna, ha szíves közreműködésükért e helyen is nem mondanánk köszönetet. Lapunk, a munkatársak s olvasóközönségünk között benső testvéri viszony fejlődött ki, úgy hogy mindazok, kik a Missziói Lapokhoz csatlakoztak, egy egyháznak rendíthetetlen hitvallási alapján álló nagy közösséget képeznek, mely közösségnek minden egyes tagja Isten igaz egyházának az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak felvirágoztatásán, megerősítésén s terjesztésén fáradoz, azért imádkozik. Bizunk Istenben, hogy ez a közösség az új esztendőben még gyarapodni fog. Midőn kedves előfizetőinknek s hű munkatársainknak Istentől megáldott boldog új esztendőt kívánunk, egyuttal kérjük, maradjanak hűek a „Missziói Lapok“-hoz, s szerezzenek egyháznak ezen misszionáriusának barátai, ismerőseik s gyülekezetük körében új barátokat s előfizetőket. Mi fokozott buzgósággal s lankadatlan tevékenységgel fogjuk egyházmentő, építő s erősítő munkánkat, Isten segítségével, az Ő szent nevének s az Úr Jézus Krisztusnak dicsőségére betölteni!

Szerkesztőség.

Rétay és Benedek

egyházi műintézetében

Budapest, IV., Váci-utca 59. sz.

kaphatók az összes evangélikus templomi felszerelések, stilszerű s a liturgiai követelményeknek megfelelő kiállításban, jutányos áron. Nevezetesen: **urvacsorai edények, oltárterítők, oltárképek, oltári gyertyatartók, oltárszőnyegek, oltári feszületek, festett üvegablakok, szószékterítők, beteggyónási szent edények, csillárok, templomi fali gyertyatartók, keresztelési edények, keresztelő kövek, perselyek, egyleti zászlók stb. stb.**

A cég a szükséges tárgyakról szívesen küld

képes árjegyzéket

s kívánatra ingyen szolgál rajzokkal és szövetmintával.